

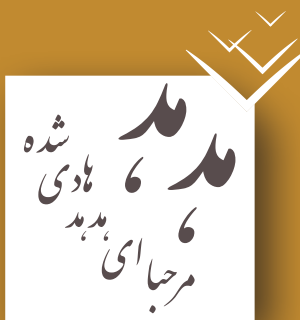

عکاس: مهشید رجبی

۱۱۹

ماهنامه هدهد

خبرنامه انجمن جراحی دامپزشکی ایران

مانده از شب‌های دورادور،

بر مسرخاش، جخل،

سنگ‌سختی، از اجاتی خرد

اندرو خاکستر سردی.

همچنان کلندر غبار اندوده اندیشه‌های من ملال انگیز،

طرح تصویری، در آن هر چیزی

داستانی حاصلش دردی.

روز شیرینم که با من آتشی داشت،

نقش ناهم‌رنگ کرده،

سردگشته، سنگ کرده،

بادم پاپیتر عمر من، کنایت از بهار روی زردی.

همچنان که مانده از شب‌های دورادور

بر مسرخاش، جخل،

سنگ‌سختی از اجاتی خرد

اندرو خاکستر سردی.

یک قاچ بیهوشی

بخش بیهوشی و مراقبت‌های ویژه دانشکده دامپزشکی دانشگاه شیراز تقدیم می‌کند:

زنآلفا (ترکیب مدتومیدین و وتینوکسان)

تدوین: دکتر سید رضا هاشمی

تجویز داروهای آلفا ۲ آگونیسست با تحریک گیرنده‌های آدرنرژیک آلفا ۲ در سیستم اعصاب مرکزی و به دنبال آن کاهش میزان آزاد شدن نوراپی نفرین در اعصاب، به ایجاد آرام‌بخشی، بروز خواب‌آلودگی و اثر ضددردی می‌انجامد. این اثرات ناشی از تأثیر این داروها بر گیرنده‌های مرکزی آلفا ۲ بوده و از نظر بالینی مطلوب هستند.

آگونیسست‌های آلفا ۲ در سیستم قلبی-عروقی نخست با تحریک گیرنده‌های محیطی آلفا، یک انقباض عروقی و پس از آن افزایش فشار خون را سبب می‌شوند و در مرحله بعدی به دلیل تأثیر بر CNS فشار خون را کاهش می‌دهند. به دلیل افزایش فعالیت پاراسمپاتیک، کاهش ضربان قلب و حتی بلوک دهلیزی-بطنی درجه ۲ نیز ممکن است روی دهد. به همین دلیل، تجویز این داروها با کاهش برون‌ده قلبی همراه است. این اثرات ناشی از تأثیر این داروها بر گیرنده‌های محیطی آلفا ۲ بوده و از نظر بالینی عوارض جانبی و ناخواسته دارو به شمار می‌روند.

بنابراین منطقی به نظر می‌رسد که اگر بتوان با استفاده توأم از یک آنتاگونیسست گیرنده‌های محیطی آلفا ۲، اثرات محیطی داروهای آلفا ۲ آگونیسست را (بدون اثر بر گیرنده‌های مرکزی) مهار کرد، از عوارض نامطلوب قلبی عروقی این داروها جلوگیری خواهد شد.

داروی وتینوکسان (Vatinoxan)، آنتاگونیسست ضعیف گیرنده‌های محیطی آلفا ۲ است و قابلیت عبور از سد خونی-مغزی ندارد. بنابراین می‌تواند بدون تأثیر بر گیرنده‌های مرکزی و در نتیجه کاهش اثرات مطلوب داروهای آلفا ۲ آگونیسست (آرام‌بخشی و ضددردی)، عوارض نامطلوب قلبی-عروقی این داروها را کاهش دهد.

مدتومیدین در مقایسه با سایر داروهای آلفا ۲ آگونیسست قوی‌تر است و تمایل آن برای اتصال با گیرنده‌های آلفا ۲، ۱۶۲۰ برابر بیش‌تر از گیرنده‌های آلفا یک می‌باشد. با توجه به اثرات شدید قلبی-عروقی مدتومیدین، اخیراً ترکیب این دارو با وتینوکسان (Vatinoxan/MK-۶۷۷) با نام تجاری زنآلفا (Zenalpha®) با هدف کاهش اثرات قلبی-عروقی مدتومیدین

حجم داروی مورد نیاز بر اساس وزن بدن

Dog body weight		Dose volume
lbs	kg	mL
4.4 to 7	2 to 3	0.3
7.1 to 9	3.1 to 4	0.4
9.1 to 11	4.1 to 5	0.6
11.1 to 22	5.1 to 10	0.8
22.1 to 29	10.1 to 13	1.0
29.1 to 33	13.1 to 15	1.2
33.1 to 44	15.1 to 20	1.4
44.1 to 55	20.1 to 25	1.6
55.1 to 66	25.1 to 30	1.8
66.1 to 73	30.1 to 33	2.0
73.1 to 81	33.1 to 37	2.2
81.1 to 99	37.1 to 45	2.4
99.1 to 110	45.1 to 50	2.6
110.1 to 121	50.1 to 55	2.8
121.1 to 132	55.1 to 60	3.0
132.1 to 143	60.1 to 65	3.2
143.1 to 154	65.1 to 70	3.4
154.1 to 176	70.1 to 80	3.6
>176	>80	3.8

تعیین دوز این دارو می‌توان از جدول زیر استفاده کرد یا بر اساس ۱ میلی گرم مدتومیدین/متر مربع (Body Surface Area) محاسبه نمود. باید توجه داشت که با افزایش وزن حیوان، دوز دارو بر اساس mg/kg کاهش خواهد یافت، بنابراین محاسبه دوز دارو بر اساس سطح بدن (BSA) دقیق تر خواهد بود.

تولید شده است.

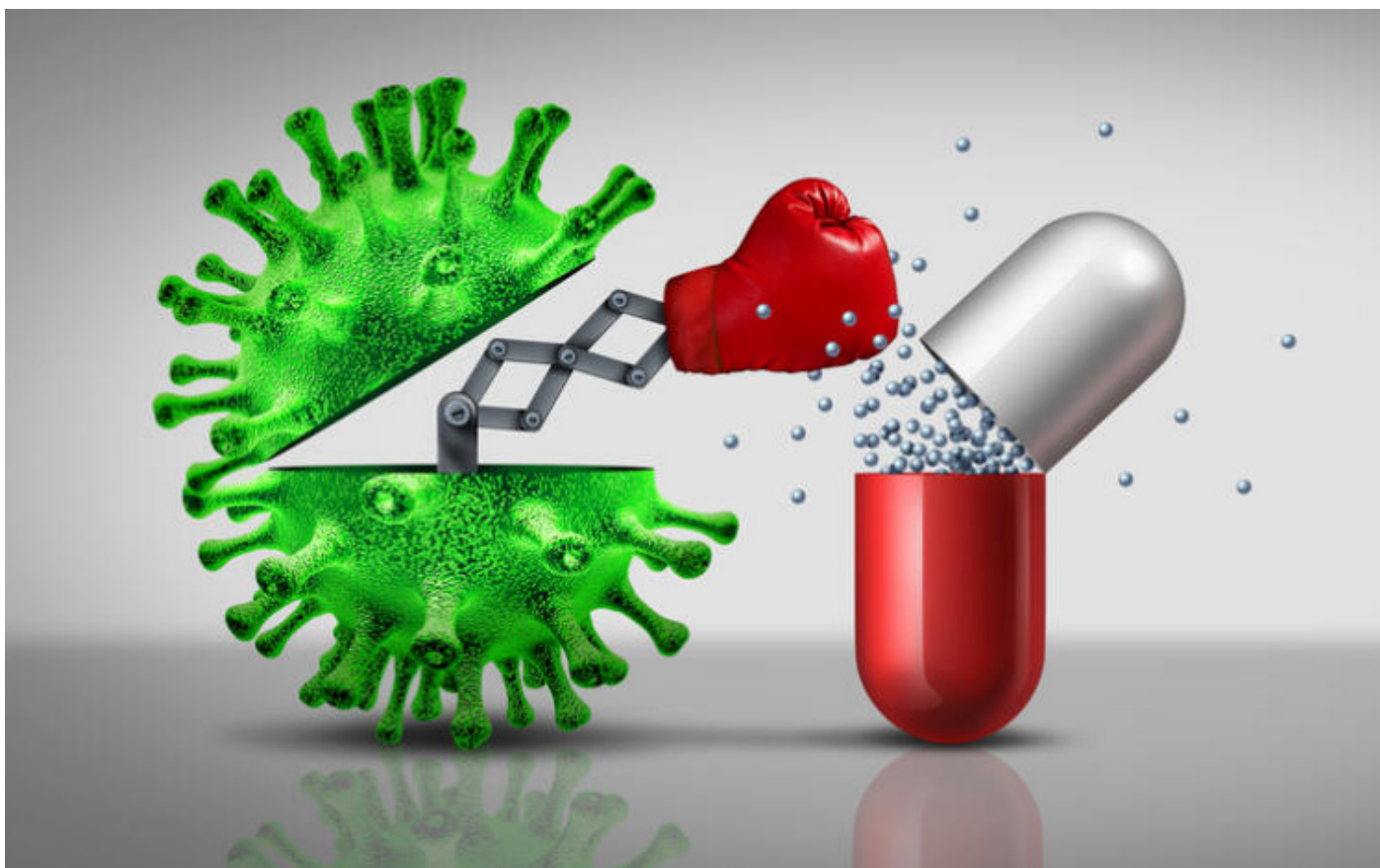
در تاریخ ۲۰ مارس ۲۰۲۲، سازمان غذا و دارو آمریکا (FDA) بر اساس مطالعات بالینی انجام شده، مجوز استفاده از این ترکیب دارویی به صورت عضلانی جهت مقیدسازی و آرام‌بخشی به منظور انجام اقدامات تشخیصی و جراحی‌های کم‌تهاجمی صادر کرد. زنالفا در مقایسه با دکس‌مدتومیدین (به عنوان گروه کنترل) شروع اثر سریع‌تر (۵ الی ۱۵ دقیقه) و طول اثر کوتاه‌تری (۴۵ دقیقه) داشت. کاهش ضربان قلب و دمای بدن در مقایسه با دکس‌مدتومیدین بسیار کم‌تر بود. همچنین جهت تسریع در بازگشت از آرام‌بخشی ایجاد شده با زنالفا می‌توان از اتیپامزول به عنوان آنتاگونیست استفاده کرد. از عوارض جانبی این ترکیب دارویی می‌توان به اسهال، لرزش عضلانی و کولیت با میزان شیوع ۲ تا ۳ درصد اشاره کرد. مجوز استفاده از این ترکیب دارویی فقط در سگ صادر شده و نمی‌توان برای آرام‌بخشی در گربه استفاده کرد. این ترکیب دارویی در ویال‌های ۱۰ میلی‌لیتری عرضه شده است. هر میلی‌لیتر از آن حاوی ۰/۵ میلی‌گرم مدتومیدین هیدروکلراید و ۱۰ میلی‌گرم وِتینوکسان هیدروکلراید، ۳۲/۵ میلی‌گرم مانیتول، ۴/۱۶ میلی‌گرم سیتریک اسید مونوهیدرات، ۱/۸ میلی‌گرم متیل پارابن و ۰/۲ میلی‌گرم پروپیل پارابن می‌باشد. این دارو به تازگی مجوز استفاده دریافت کرده و در حال حاضر در کشور موجود نیست. برای

مصاحبه سازمان بهداشت جهانی با رئیس بخش مقاومت ضد میکروبی

ترجمه و تنظیم: مهدی کلانتری

دانشجوی دکتری عمومی دانشکده دامپزشکی دانشگاه فردوسی مشهد

در شماره ی قبل در مورد گزارشی که سازمان جهانی بهداشت حیوانات در مورد روند استفاده جهانی از داروهای ضد میکروبی در حیوانات منتشر کرد بود و مصاحبه با دکتر Javier Yugueros-Marcos رئیس بخش مقاومت ضد میکروبی و بخش محصولات دامپزشکی صحبت کردیم . ادامه ی مصاحبه به شرح ذیل است

تتراسایکلین پرمصرف ترین آنتی بیوتیک در سلامت حیوانات در سطح جهان است. چرا این اتفاق می افتد؟ آیا خطری برای بیشتر شدن مقاومت ایجاد می کند؟

تتراسایکلین ها یکی از اولین خانواده های آنتی بیوتیکی کشف شده اند که در سال ۱۹۴۴ اندکی پس از کشف پنی سلین توسط الکساندر فلمینگ، معرفی شدند. تتراسایکلین ها طیف فعالیت وسیعی دارند، به این معنی که می توانند در برابر گستره ی وسیعی از باکتری های بیماری زا وارد عمل شوند. این داروها به راحتی در سراسر جهان در دسترس هستند و در مقایسه با سایر آنتی بیوتیک های وسیع الطیف مانند فلوروکینولون بسیار ارزان تر هستند. در حیوانات تولیدکننده غذا می توان از آن به عنوان خط اول درمان بیماری های متعدد در گونه های مختلف از جمله نشخوارکنندگان بزرگ (لیستریوز، مایکوپلاسماز و غیره) خوک (بیماری های تنفسی و گوارشی، سپتی سمی نوزادان و غیره) طیور (بیماری های تنفسی، کوکسیدیوز، آرتریت و غیره) استفاده کرد.

برای ترویج استفاده محتاطانه از داروهای ضد میکروبی و اجرای شیوه‌های خوب پرورش و امنیت زیستی برای پیشگیری از بیماری‌ها در حیوانات حمایت می‌کنیم.

چرا داده‌های آرایه شده در گزارش بر اساس کشور قابل دسترسی نیستند؟

این گزارش استفاده آنتی‌میکروب در حیوانات را به صورت اجمالی فراهم می‌کند. داده‌ها براساس کشوری تقسیم‌بندی نمی‌شوند زیرا هدف پایگاه ما تقویت مشارکت بیشتر کشورها بدون اشاره به شکاف‌های بالقوه در ظرفیت‌های ملی است. با این روش ما کشورها را تشویق می‌کنیم تا از داده‌های موجود خود برای درک بهتر وضعیت ملی خود و سنجش پیشرفت و کارایی خود در طول زمان استفاده کنند. اطلاعات جمع‌آوری شده را می‌توان در سطح ملی منتشر کرد و در گزارش به کشورهایی که این کار را انجام می‌دهند، اشاره شده است (بخش ۱۱). در آینده نزدیک، سیستم تعاملی آنلاین جدید، گزارش داده‌های خود را از طریق یک داشبورد تعاملی جمع‌آوری و بررسی و تجزیه و تحلیل می‌کند.

آیا می‌توانیم داده‌های استفاده از داروهای ضد میکروبی را بین حیوانات و انسان‌ها مقایسه کنیم؟

یکی از پیشرفت‌های عمده‌ای که در فرایند جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌های طی سال‌های گذشته به دست آمد، این بود که توانستیم مقدار داروی ضد میکروبی مورد استفاده در حیوانات را با زیست توده (Biomass) آن‌ها تنظیم کنیم. این پارامتر برای مقایسه‌های مربوط به مقدار داروی مورد استفاده در گونه‌های مختلف جانوری، منطقه و در طول زمان کلیدی است و امید بر آن است که به زودی برای انسان‌ها نیز استفاده شود. زیست توده حیوانات براساس وزن کل حیوانات اهلی زنده در یک کشور و سال مشخص محاسبه می‌شود. از آن جایی که آنتی‌بیوتیک‌ها بسته به گونه‌ی حیوانی و انواع سیستم تولیدی حیوانات به‌طور متفاوتی مورد استفاده قرار می‌گیرند، تنوع در ترکیب گونه‌ای زیست توده منطقه‌ای ممکن است برخی از تفاوت‌های ذکر شده در مصرف ضد میکروبی را در کشورها و مناطق توضیح دهد. در حالی که برخی از کشورها قادر به مقایسه داده‌های جهانی

مانند هر داروی ضد میکروبی زمانی که تتراسایکلین مورد سوءاستفاده یا بیش از حد مورد استفاده قرار گیرد ممکن است پانوزن‌های انتخابی به آن مقاوم شوند. با وجودی که در برخی از مطالعات رابطه‌ی استفاده دارو در حیوانات و بروز مقاومت در انسان نشان داده مشاهده شده است، تحقیقات بیشتری برای درک کامل پیامدها مورد نیاز است. مقاومت ضد میکروبی پدیده‌ای عجیب است که ممکن است از جمعیت‌های حیوانی، انسانی یا گیاهی آغاز شده و سپس تهدیدی برای همه‌ی گونه‌های دیگر باشد.

نظارت یکپارچه، که امکان جمع‌آوری داده‌ها را از بخش‌های مختلف فراهم می‌کند، پیش از آنکه دیر شود برای نظارت و انجام اقدامات پیش‌گیرانه ضروری است. به همین علت ما با شرکای ۴ جانبه‌ی خود (سازمان غذا و کشاورزی سازمان ملل، برنامه‌ی محیط زیست سازمان ملل و سازمان بهداشت جهانی (برای تقویت نظارت در سطح ملی، ادغام داده‌های منطقه‌ای و جهانی و تحلیل بین بخشی همکاری می‌کنیم).

آنتی‌بیوتیک هنوز برای تقویت رشد در حداقل ۴۰ کشور استفاده می‌شود. موضع سازمان بهداشت جهانی حیوانات در این مورد چیست؟

هر گونه استفاده از داروهای ضد میکروبی در حیوانات باید مطابق با استانداردهای بین‌المللی ما که مشوق اقدامات مسولانه و محتاطانه است، باشد. این استانداردهای مبتنی بر شواهد در دستورالعمل‌های حیوانات آبی و خاکی ما منتشر شده است.

با توجه به این توصیه‌ها استفاده از عوامل ضد میکروبی برای تقویت رشد در غیاب تجزیه و تحلیل خطر، استفاده مسولانه تلقی نمی‌شود. برای آن دسته از ضد میکروبی‌ها که توسط سازمان بهداشت جهانی با اولویت بالا و بسیار مهم در نظر گرفته می‌شوند، از اعضا می‌خواهیم که استفاده به عنوان محرک رشد را به تدریج حذف کنند و جایگزین‌هایی برای افزایش بهره‌وری بررسی کنند.

علاوه بر این، ما از نزدیک با مقامات دامپزشکی کار می‌کنیم تا اطمینان حاصل کنیم که دستورالعمل‌ها در سطح ملی تنظیم شده و به کار گرفته شوند. ما از توسعه‌ی کمپین‌های آگاهی

در مورد حیوانات با مقدار ضد میکروبی مورد استفاده در بخش سلامت انسان هستند (به عنوان مثال کانادا و کشورهای اتحادیه اروپا)، ولیکن دستیابی به این امر در سطح جهانی چالش برانگیزتر است. برای رفع این شکاف و داشتن تصویری بهتر از کاربرد ضد میکروبی و مقاومت ضد میکروبی در بخش های مختلف، ما با سازمان بهداشت جهانی و سازمان غذا و کشاورزی سازمان ملل متحد برای توسعه یک پلتفرم مشترک همکاری می کنیم. سپس حمایت از سیاست گذاران در توسعه استراتژی های مربوطه در برابر مقاومت ضد میکروبی تحت یک رویکرد سلامت در درجه بعدی اهمیت قرار خواهد داشت.

آیا می توان استفاده از داروهای ضد میکروبی در حیوانات را ممنوع کرد و با واکسن و شیوه مناسب دامپروری جایگزین کرد؟

واکسن ها و دامپروری خوب هر دو اقدامات اصلی برای جلوگیری از بیماری هستند و اجزای اصلی مبارزه با مقاومت ضد میکروبی هستند، اما هنوز هم گاهی اوقات حیوانات بیمار می شوند و نیاز به درمان دارند.

متأسفانه، ما برای همه ی بیماری ها واکسن در دسترس نداریم، بنابراین، ممنوعیت کامل داروهای ضد میکروبی برای سلامت و رفاه حیوانات و معیشت جامعه ی کشاورزی مضر است. در نتیجه این امر تاثیر منفی بر اقتصاد ملی و امنیت غذایی خواهد داشت. برای مبارزه با بیماری های عفونی در سلامت حیوانات نیز به داروهای ضد میکروبی نیاز است. اما استفاده از آن باید به صورت مسئولانه باشد، و تنها در صورت لزوم در زمانی که امنیت زیستی و دامداری با شکست مواجهه می شوند و زمانی که هیچ جایگزین دیگری در دسترس نیست استفاده از این داروها مجاز خواهد بود، در هر صورت این چیزی است که در سازمان جهانی بهداشت حیوانات از آن دفاع می کنیم.

منبع :

<https://www.woah.org/en/interview-antimicrobials-use-in-animals-why-when-and-how/>

چهار سوال برجسته در مورد ضد عفونی دست‌ها

ترجمه و تنظیم: سیدعلیرضا رضایی

دانشجوی دکتری عمومی دامپزشکی دانشگاه تهران

ضد عفونی دست (Hand asepsis) یکی از مهم‌ترین اجزای ضد عفونی در جراحی، برای کاهش خطر بیماری‌های بیمارستانی است. در این متن به چهار سوال مهم و برجسته مربوط به ضد عفونی دست پاسخ می‌دهیم. آیا ممکن است گواهی‌نامه‌ی رانندگی را به خاطر برس زدن (scrubbing) دست‌ها با محلول‌های الکلی از دست بدهید؟

با حضور محلول‌های ضد عفونی دست بر پایه الکل (ABHRS) در بازار، ممکن است به دلیل استفاده‌ی مکرر از این محلول‌ها، نگران حضور الکل در جریان خون، به میزانی که منجر به از دست دادن گواهی‌نامه‌ی رانندگی شود، باشید. الکل در واقع از طریق پوست جذب می‌شود و هنگام برس زدن یا مالش دست با الکل، مقدار زیادی از آن را استنشاق می‌کنید. بنابراین آیا تست الکل تنفسی می‌تواند مثبت باشد؟

سال ۲۰۰۶ در استرالیا یک پژوهش بر روی ۲۰ نفر از کارمندان بخش مراقبت‌های بهداشتی که از محلول‌های ضد عفونی دست بر پایه الکل در فاصله‌ی کوتاهی (۳۰ بار در یک ساعت) استفاده می‌کردند انجام و میزان اتانول و ایزوپروپانول خون و تنفس بررسی شد. اتانول در تنفس ۳۰٪ از افراد یک تا دو دقیقه پس از مصرف و ۵ تا ۷ دقیقه پس از مواجهه، در سرم ۱۰٪ آنها قابل تشخیص بود. سطح سرمی ایزوپروپانول در تمام نقاط زمانی غیر قابل تشخیص بود.

حتی اگر حضور اتانول چه از طریق جذب پوستی و چه از طریق استنشاق یک نتیجه مثبت باشد، این سطح از الکل در آزمایش پلیس مثبت تلقی نمی‌شود. براساس این مطالعه، عدم رعایت بهداشت دست‌ها را نمی‌توان به دلیل ترس از دست دادن

گواهینامه رانندگی دانست.

آیا خانم‌هایی که جراحی می‌کنند باید لاک بزنند؟

موضوع بحث برانگیز بعدی این است که آیا لاک ناخن در اتاق عمل مجاز است؟

مطالعات انسانی متناقض است. توصیه‌های فعلی شامل ناخن‌های کوتاه، بدون لاک، استفاده نکردن از ناخن مصنوعی و البته زیورآلات دست (حلقه، ساعت و انگشتر) است.

دانشکده دامپزشکی دانشگاه ایالتی واشنگتن مطالعه‌ای را برای بررسی این موضوع حساس انجام داد. یک گروه ۲۱ نفره از اعضای تیم جراحی (۹ هیئت علمی و ۱۲ دانشجو) به دو گروه تقسیم شدند: یکی به مدت یک هفته از لاک ناخن استفاده کرد و دیگری لاک نزد. طول ناخن اندازه‌گیری شد و با استفاده از سوآپ استریل از سطح و ناحیه زیر ناخن هر دو دست آزمایش کشت گرفته شد. نمونه‌ها قبل از برس زدن دست‌ها برای جراحی و بعد از برس زدن با کلرگزیدین قبل از انجام جراحی، جمع‌آوری شدند.

نتایج مطالعه نشان داد که تعداد باکتری‌ها بین پرسنل با لاک ناخن یا بدون لاک تفاوتی ندارد. تنها طول ناخن‌ها با تعداد باکتری‌ها مرتبط بود به خصوص وقتی ناخن‌ها از نوک انگشتان ۲ میلی‌متر یا بیشتر بلند بودند، باکتری بیشتری داشتند. پس علی‌رغم عقاید قدیمی، تا زمانی که ناخن‌هایتان کوتاه است، لاک بزنید!

آیا برای برس زدن دست‌ها به اندازه کافی زمان صرف می‌کنید؟

آیا می‌دانید مدت زمان لازم برای برس زدن دست قبل از جراحی چقدر است؟

تیمی در کالج دامپزشکی دانشگاه گوتلف، انتاریو در کانادا، مطالعه‌ای را برای بررسی اینکه آیا جراحان دستورات عمل‌های ضدعفونی پیش از جراحی را رعایت می‌کنند یا خیر، انجام دادند. دوربین‌های فیلمبرداری در ۱۰ کلینیک حیوانات کوچک در انتاریو برای نظارت بر بخش‌های مختلف کلینیک از جمله سینک اسکراب نصب شد. ۲۰٪ از کلینیک‌ها از ضدعفونی‌کننده‌های دست بر پایه‌ی الکل و ۸۰٪ از محلول‌های شستشوی استاندارد استفاده می‌کردند. محققان در مجموع ۱۹۰ آماده‌سازی قبل از عمل (preparations) را تجزیه و تحلیل کردند.

به طور شگفت‌انگیزی، برس زدن استاندارد دست‌ها از صفر ثانیه تا نه دقیقه، با میانگین دو دقیقه متغیر بود. منابع علمی جراحی زمان برس زدن دو تا هفت دقیقه (معمولاً با میانگین پنج دقیقه) را برای برس زدن استاندارد دست توصیه می‌کنند. آماده‌سازی دست با الکل از چهار ثانیه تا دو دقیقه و به طور میانگین ۲۵ ثانیه به طول انجامید. تولیدکنندگان مدت زمان استفاده از محصولات مالشی الکلی برای دست (alcohol hand rubs) را یک‌ونیم تا دو دقیقه توصیه کردند. کوتاه‌ترین زمان آماده‌سازی (از صفر تا دو دقیقه و نیم) مربوط به عقیم کردن گریه بود. در مقابل زمان آماده‌سازی قبل از عقیم‌سازی سگ از ۲۵ ثانیه تا هفت دقیقه با میانگین دو دقیقه متغیر بود. داده‌ها کاملاً گویای این قضیه بود که جراحان به طور متوسط به اندازه کافی فرآیند برس زدن دست را انجام نمی‌دهند.

از چند جراح پرسیدیم وقتی برس زدن دست برای جراحی را انجام می‌دهند چه چیزی در ذهنشان می‌گذرد که با پاسخ‌های شگفت‌انگیزی رو به رو شدیم:

- برس زدن دست‌ها نوعی دگردیسی است. وقتی این کار را انجام می‌دهم از لحاظ روانی برای جراحی آماده می‌شوم.
- به جراحی و روش‌های جایگزین، هنگامی که روش اول جواب نمی‌دهد فکر می‌کنم.
- از در دسترس بودن تمام ابزارهای مورد نیاز اطمینان حاصل می‌کنم.
- همزمان با برس زدن دست‌ها ذهنم را پاک می‌کنم تا تمام تمرکز را روی عمل بگذارم.
- از این زمان برای مرور روش جراحی و اطمینان از انجام این کار به بهترین شکل استفاده می‌کنم.
- از یک دامپزشک نسبتاً ساکت و بی‌ادعا به یک جراح مهاجم و با اعتماد به نفس تبدیل می‌شوم.
- همیشه وقت برس زدن دست‌ها، همه چیز محو می‌شود و من مثل بچه‌ای در آبنبات فروشی از کاری که انجام می‌دهد هیجان‌زده هستم.

به نظر می‌رسد که برس زدن دست‌ها فراتر از ضدعفونی است. همانطور که به فلسفه و روانشناسی پشت برس زدن دست‌ها نگاه می‌کنید، آیین‌های پیچیده‌ای را که ورزشکاران بیسبال، بسکتبال، تنیس یا گلف در آن شرکت می‌کنند را در نظر داشته

استفاده می‌شود، انجام شد. در پایان جراحی دستکش‌ها با استفاده از تست نشت آب ارزیابی شدند. به طور شگفت‌انگیزی، حداقل یک دستکش در ۲۶٪ از جراحی‌ها سوراخ شده بود و از آن بدتر ۳۱٪ از جراحان متوجه پارگی نشدند.

عوامل افزایش خطر:

۱. استفاده از دستکش ساخته شده از پلی‌ایزوپرن به جای لاتکس

۲. مدت زمان جراحی (دستکش‌هایی که بیش از یک ساعت پوشیده شده باشند ۸۰٪ بیشتر در معرض خطر سوراخ شدن هستند)

۳. به جای کمک دستیاری در پوشیدن دستکش، خود جراح دستکش را دستش کند.

۴. جراحی‌های ارتوپدی در مقابل جراحی‌های بافت نرم

۵. استفاده از سیم و وسایل برقی

جالب اینجاست که تجربه استفاده کننده تأثیری بر میزان سوراخ شدن ندارد!

راهبردهای پیشنهاد شده در این مطالعه برای کاهش خطر سوراخ شدن دستکش عبارتند از:

۱. عدم استفاده از دستکش پلی‌ایزوپرن

۲. پوشیدن دو دستکش روی هم

۳. پوشیدن دو لایه دستکش با نشانگر (تشخیص زودتر سوراخ شدگی)

۴. استفاده از دستکش‌های ارتوپدی تقویت شده (با پارچه، مش فولادی یا لاتکس ضخیم‌تر).

یک مطالعه انسانی نشان داد در ۸۲٪ موارد وقتی جراحان دولایه دستکش پوشیدند پس از سوراخ شدن دستکش بیرونی دستکش داخلی سالم بود.

عقوت‌ها اجتناب ناپذیر هستند. با این حال، مسئولیت ما این است که با رعایت راهکارهای ساده و شناخته شده مانند آماده سازی مناسب بیمار، پوشیدن لباس مورد نیاز (لباس، دستکش، کلاه و ماسک)، محیط تمیز، ابزار استریل، و ضدعفونی شدید دست‌ها بروز آنها را به حداقل برسانیم

ضدعفونی جراحی یک کار جدی است. لطفاً به خاطر بیمارتان آن را ساده نگیرید.

Four bold questions about hand asepsis – Veterinary Practice

News

باشید. یکنواختی مراسم به ورزشکاران کمک می‌کند تا با حذف عوامل حواس پرتی و تجسم نتیجه دلخواه، روی چالش موجود تمرکز کنند. همین امر در مورد جراحان نیز صدق می‌کند: «آیین برس زدن دست‌ها در چند لحظه به من فرصت می‌دهد تا ذهنم را از حواس پرتی‌ها رها و چیزهایی که قصد دارم به آن‌ها دست یابیم را تجسم کنم و برای موانعی که ممکن است با آن‌ها روبرو شوم آماده شوم.

سایر اطلاعات به دست آمده از دوربین‌ها:

- تجزیه و تحلیل فیلم در سایر نقاط کلینیک، یافته‌های جالب‌تری را نشان داد:

- زمان آماده سازی بیمار از ۱۰ ثانیه تا هشت دقیقه با میانگین ۷۵ ثانیه متغیر بود. منابع علمی دامپزشکی معمولاً پنج دقیقه را برای آماده سازی توصیه می‌کنند.

- از دستکش جراحی در ۹۴٪ از جراحی‌ها استفاده می‌شد. جراحی عقیم سازی و برداشتن انگشت اضافی در گربه بدون دستکش انجام شد.

- در ۳۲٪ موارد برای پوشیدن دستکش از روش باز (open gloving technique) استفاده شد.

- از روش بسته (closed gloving technique) در ۲۷٪ موارد، اما اغلب به صورت نامناسب استفاده شد.

- ۷۰٪ جراحی‌ها با گان جراحی انجام شد.

- در ۳۳٪ از جراحی‌های شکم، ۷۳٪ از جراحی عقیم سازی و ۳٪ از جراحی اندام‌های حرکتی گان پوشیده نشد.

- در ۹۲٪ جراحی‌ها از ماسک استفاده شد.

- در ۹ عمل جراحی، گان جراحی در تماس با سطوح غیر استریل بود.

- برخی گان‌ها در چند عمل پوشیده شدند.

نحوه‌ی برخورد با دستکش‌های سوراخ چگونه است؟

این یک واقعیت ساده جراحی است که سوراخ شدن دستکش جرم نیست. یکی از بزرگترین نگرانی‌ها در مورد سوراخ شدن دستکش این است که می‌تواند منجر به آلودگی محل جراحی شود.

کالج دامپزشکی دانشگاه گونلف، انتاریو در کانادا این بار مطالعه دیگری برای تعداد و علل سوراخ شدن دستکش انجام داد. این مطالعه بر روی ۳۶۳ جراحی که در آن از دستکش‌های استریل

فواید استفاده از زهکش‌های (drains) جراحی در مدیریت زخم حیوانات کوچک

ترجمه و تنظیم: مهشید رجبی

دانشجوی دکتری عمومی دامپزشکی دانشگاه فردوسی مشهد

استفاده از زهکش‌های جراحی در حیوانات کوچک روشی بسیار مفید و قابل اعتماد است که امکان التیام بدون عارضه زخم را فراهم می‌کند. زهکش‌گذاری غیرفعال و فعال، ۲ نوع اصلی زهکش‌گذاری است که بیشتر در حیوانات کوچک استفاده می‌شود. علاوه بر این، درمان زخم با فشار منفی (NPWT) (درمانی است که به طور گسترده در انواع مختلف زخم‌ها استفاده می‌شود. در این روش دستگاهی که فشار منفی را با دقت کنترل می‌کند به پانسمانی که زخم را پوشانده، متصل شده و مایعات زخم و بافت، از ناحیه درمان شده به داخل محفظه (canister) منتقل می‌شود) به ابزاری قابل اعتماد و در دسترس برای دامپزشکان طب حیوانات کوچک تبدیل شده است. استفاده از زهکش‌ها و NPWT به دامپزشک برای حذف مایع و هوای بین بافت‌ها کمک می‌کند.

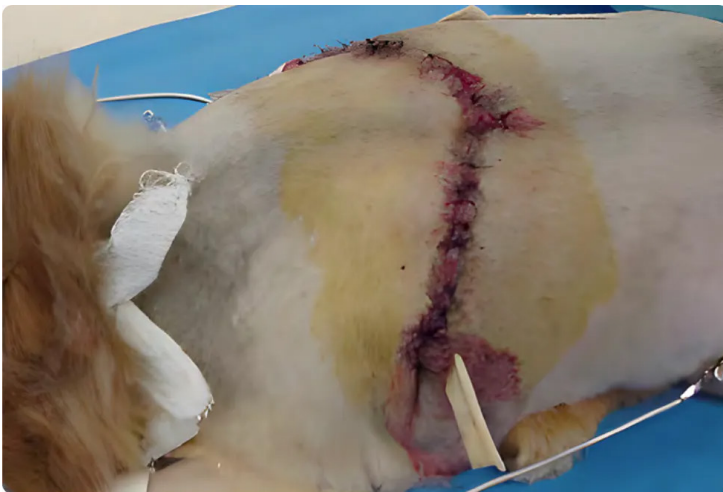
در بسیاری از موارد می‌توان مزایای تخلیه سرم، خون و بقایای التهابی و کاهش تورم و درد را بهتر مدیریت کرد. هنگام استفاده از زهکش و هر نوع بسته شدن زخم، رعایت دقیق اصول Halsted (۱) - دست زدن آرام به بافت. ۲- هموستاز دقیق ۳- حفظ خون‌رسانی ۴- رعایت دقیق ضد عفونی ۵- ایجاد حداقل کشش روی بافت‌ها ۶- قرار دادن لبه‌های بافت روبه‌روی هم به صورت دقیق ۷- از بین بردن فضای مرده) توصیه می‌شود. در برخی مبتلایان به زخم‌های آلوده، مدیریت روزانه و حذف بافت‌های مرده به احتمال زیاد برای دستیابی به محیطی مناسب برای بسته شدن نهایی زخم و ایجاد مسیری برای تخلیه ضروری است.

انواع زهکش

زهکش‌ها از مواد مختلفی ساخته شده‌اند که بسته به شرایط می‌توان از آن‌ها استفاده کرد. مواد متداول شامل لاستیک لاتکس، پلی اتیلن، پلی وینیل کلراید، لاستیک سیلیکون و لاستیک قرمز است.

از این میان، احتمال ایجاد پاسخ التهابی توسط لاتکس و لاستیک قرمز باید قبل از استفاده در نظر گرفته شود. لاتکس نرم‌تر است، ممکن است راحت‌تر باشد و آسیب کمتری به بافت وارد کند. زهکش‌های پلی وینیل کلراید به دلیل اتصال اکسید اتیلن و همولیز ناشی از آن (که ممکن است رخ دهد)، نباید با استفاده از اکسید اتیلن استریل شوند. سیلیکون بسیار زیست سازگار است و می‌توان آن را با بخار استریل کرد.

تمام زهکش‌ها، صرف نظر از ماده‌ی سازنده، در بدن به عنوان یک ماده خارجی شناخته می‌شوند و پاسخ التهابی را آغاز می‌کنند. علاوه بر این، زهکش‌ها به خروج از بافت‌ها و پوست نیاز دارند. بنابراین، دفاع طبیعی میزبان حتی به میزان کم در طول استفاده از زهکش به خطر می‌افتد. این موضوع باید در نگهداری و مراقبت از زهکش‌ها به منظور جلوگیری از مهاجرت

عفونت‌های بیمارستانی به بافت در حال تخلیه مورد توجه قرار گیرد.

نحوه‌ی عملکرد زهکش

زهکش‌های فعال از طریق ایجاد گرادیان‌های فشار، اجازه می‌دهند آگزودا به داخل مجرای زهکش وارد و در آن جریان یابد. جمع آوری آگزودا در زهکش غیرفعال معمولاً از طریق یک بانداژ استریل انجام می‌شود، در حالی که زهکش‌های فعال آگزودا را در یک مخزن جمع آوری می‌کنند. این مخزن در زهکش‌های فعال برای ایجاد شیب فشار که جریان آگزوداتیو را تقویت می‌کند، استفاده می‌شود.

زهکش غیر فعال

در دامپزشکی، پرکاربردترین زهکش غیرفعال، زهکش پنروز (Penrose) است. زهکش‌های پنروز از لاتکس نرم و انعطاف پذیر ساخته شده‌اند که radiopaque (ناتوانی نسبی پرتوهای الکترومغناطیسی برای عبور از این ماده) است. این زهکش‌ها ارزان و در اندازه‌های مختلف موجود هستند. طراحی لوله‌ای دارند، اما زهکشی در سطح بیرونی زهکش رخ می‌دهد. ساز و کار زهکشی شامل عواملی مانند عمل مویرگی، گرانش، لبریز شدن، حرکت بدن یا فشار بین لایه‌های بافت است. در نتیجه، زهکش‌های پنروز نباید فنردار و همراه با مکش استفاده شوند. آنها برای استفاده در حفره سینه یا شکم مناسب نیستند زیرا پتانسیل برگشت هوا و سایر مایعات به داخل حفره‌ها در این زهکش‌ها وجود دارد.

به طور معمول، عمیق‌ترین بخش زهکش پنروز در عمیق‌ترین قسمت زخم قرار می‌گیرد و زهکش از بخش پشتی، محلی که وابسته به گرانش شکمی است، خارج می‌شود (شکل ۱). سوراخ خروجی زهکش پنروز باید به اندازه کافی بزرگ باشد تا مانعی برای خروج ترشحات ایجاد نکند. زهکش با لایه بافتی مناسب روی لاتکس در جای خود نگه‌داشته می‌شود. و ۱ یا ۲ بخیه ساده، منقطع و غیرقابل جذب در سوراخ خارجی زهکش برای اتصال پوست به زهکش زده می‌شود. باید احتیاط شود، زیرا این کار می‌تواند کششی طبیعی ایجاد کند که باعث ایجاد شکاف در عمق زخم شود.

بعید است که قرار دادن زهکش پنروز و یک حلقه با سوراخ‌های خروجی دوتایی در دو انتهای مسیر زهکش، زهکشی را به میزان قابل توجهی افزایش دهد. در حالی که سوراخ انتهایی زهکش محلی برای تخلیه ترشحات است اما مکانی بالقوه برای ورود باکتری‌ها است. پانسمان‌های استریل جاذب و تکنیک ضد عفونی باید روی قسمت خارجی زهکش استفاده شود تا بتوان آگزودا را برای کاهش بالقوه مهاجرت باکتری‌ها به بستر زخم ارزیابی کرد. به علاوه، این کار خراش پوست در قسمت خروجی زهکش را به حداقل می‌رساند. این پانسمان‌ها و گاز مورد استفاده در محل خروج را می‌توان با انواع روش‌های بانداژ بسته به محل آناتومیکی زهکش محکم کرد.

ادامه دارد.....

منبع:

<https://www.dvm360.com/view/surgical-drains-are-useful-in-small-animal-wound-management>

نخ بخیه در طول زمان: ۱۸ واقیعت جالب در مورد تاریخچه نخ‌های بخیه

ترجمه و تنظیم: فاطمه کهنسال | DVM

نخ‌های بخیه از زمانی که در مصر باستان مورد استفاده قرار گرفتند تا نوآوری‌های جدیدی مانند چسب موضعی پوست (این چسب‌های مایع، در تماس با خون یا سطح زخم پلیمریزه می‌شوند و لبه‌های زخم را در کنار هم نگه می‌دارند)، سابقه طولانی در نجات جان انسان‌ها دارند - داستانی که از دهه ۱۸۰۰ شرکت Johnson & Johnson بخشی از آن از بوده است. شرکت Johnson & Johnson از زمانی که با تولید انبوه، اولین نخ‌های بخیه استریل را در سال ۱۸۸۷ روانه بازار کرد، برای تقریباً ۱۳۰ سال در بهبود زخم پیشگام بود. این شرکت تا قرن بیستم به نوآوری در زمینه نخ‌های بخیه ادامه داد و به تغییر جراحی و ارتقای استانداردهای مراقبت کمک کرد. (واقیعت جالب: Ethicon، یکی از شرکت‌های Johnson & Johnson است که طول نخ‌های بخیه تولیدی سالانه‌اش به اندازه‌ای است که می‌تواند شش بار دور کره زمین بپیچد!) در ادامه به داستان جالبی می‌پردازیم که می‌گوید نخ‌های بخیه چگونه سال‌ها پیش ساخته و به بخشی از تاریخ و آینده شرکت Johnson & Johnson تبدیل شده‌اند.

۳۰۰۰ سال قبل از میلاد

استفاده از سوزن‌های سوراخ دار برای اولین بار با توجه به بقایای فسیل شده مجموعه‌های عصر حجر، به نظر می‌رسد که اولین سوزن‌های سوراخ‌دار در این دوره هم برای جراحی و هم برای بستن زخم استفاده می‌شدند.

۱۶۰۰ قبل از میلاد

تبدیل کات کوت (Catgut) به نخ اصلی برای بخیه جراح یونانی Galen of Pergamon خاطر نشان می‌کند که از ابریشم یا کات کوت (ساخته شده از رودی درهم تنیده‌ی گوسفند یا اسب) برای بخیه زدن تاندون‌های بریده شده گلا دیاتورها استفاده می‌کند. در قرن بیستم نیز از مواد مشابهی برای نخ‌های بخیه استفاده می‌شد.

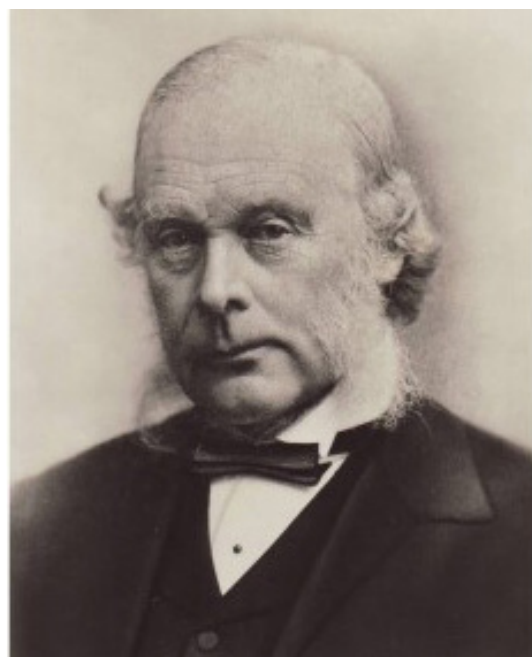

۱۵۰ میلادی

اولین بخیه‌های شناخته شده در مصر استفاده می‌شدند نگاه‌های مصری اولین اشاره تاریخی به استفاده از نخ بخیه برای درمان شانه را نشان می‌دهند: «باید زخم‌های او را با بخیه ببندید.»

۱۸۷۶

یک سخنرانی سرنوشت ساز، آینده جراحی را تغییر می‌دهد جراح بریتانیایی Sir Joseph Lister (که به معرفی مفهوم ضد عفونی در جراحی کمک کرد) در حاشیه‌ی نمایشگاه کنگره‌ی پزشکی صدمین سالگرد فیلادلفیا سخنرانی‌ای می‌کند که الهام بخش Robert Wood Johnson سازنده چسب‌های دارویی، برای راه‌اندازی Johnson & Johnson با هدف پیشبرد جراحی استریل شد. Margaret Gurowitz، تاریخ‌دان ارشد Johnson & Johnson می‌گوید: «در آن زمان‌ها، جراحان با همان لباس‌هایی که در خیابان می‌پوشیدند جراحی می‌کردند و از ابزارها و پانسمان‌های یکسان بدون تمیز کردن برای بیماران استفاده می‌کردند.»

۱۸۸۷

اختراع تکنولوژی تولید انبوه اولین نخ‌های بخیه استریل

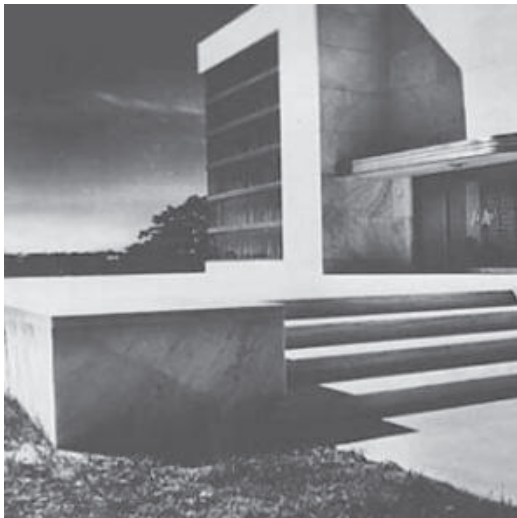
Johnson & Johnson شروع به تولید نخ‌های بخیه استریل (ساخته شده از کات کوت یا ابریشم)، پانسما ن‌های جراحی، پنبه و گاز استریل کرد. Gurowitz می‌گوید: «این کار به آغاز ضد عفونی در جراحی مدرن کمک کرد و در نتیجه آن نرخ بقای بیماران در بیمارستان‌های آمریکا به شدت افزایش یافت.»

دهه ۱۹۲۰

Mersutures برای اولین بار وارد بازار می‌شود

George Merson، داروساز اسکاتلندی، که یک شرکت تولید نخ بخیه را اداره می‌کرد، نخ‌های بخیه‌ای که با یک رشته از مواد به ته سوزن متصل بود (سوزن‌های بدون سوراخ) را تولید کرد. این اختراع آسیب بافتی ناشی از کشیدن رشته‌های دوتایی نخ از طریق پوست را تا حد زیادی کاهش می‌دهد.

۱۹۴۹

Ethicon Suture Laboratories تشکیل می‌شود

Johnson & Johnson با خرید شرکت Merson و ادغام آن در شرکت تولیدکننده نخ بخیه، نام شرکت جدید را به Ethicon Suture Laboratories تغییر می‌دهد. این نام در سال ۱۹۵۳ به Ethicon Inc تغییر یافت.

۱۹۶۰

Ethicon فرایند استریل کردن توسط تابش را معرفی می‌کند

این شرکت با ابداع نوعی فناوری توانست از طریق بمباران اشعه، نخ‌های بخیه را استریل کند. این فناوری به عنوان یک پیشرفت غیر منتظره تلقی می‌شد زیرا اجازه می‌داد تا نخ‌های بخیه پس از بسته بندی نهایی استریل شوند و از باقی ماندن باکتری‌ها در خارج از بسته بندی اطمینان حاصل شود.

ادامه دارد.....

منبع:

۱۸ Fascinating Facts About the History of Sutures | Johnson & Johnson

(jnj.com)

مقالات علمی

«کات کوت» واقعا از چه چیزی ساخته شده است؟

ترجمه و تنظیم: سپیده طلوع

دانشجوی دکتری عمومی دانشکده دامپزشکی دانشگاه فردوسی مشهد

به نظر شما وجه اشتراک بین گربه، تنیس، پزشک، گاو و ویولن چه چیزی می تواند باشد؟ جواب کات کوت است. کات کوت نخ بخیه‌ی بسیار قدیمی‌ای است که حتی تا به امروز هم برای بخیه‌های قابل جذب استفاده می‌شود. بخیه‌های قابل جذب بخیه‌هایی هستند که نیازی به کشیدن ندارند، به طور کلی جذب و به بخشی از پوست تبدیل می‌شوند. از آنجایی که همچنان تقاضا برای این نخ وجود دارد تولید کات کوت کسب و کاری نسبتاً پرسود است.

این حجم از نخ کات کوت از کجا تامین می‌شود؟

امممم... وقتی دامپزشک گربه‌ی شما را بیهوش و به اتاق بستی می‌برد؟

خب ...

اگر گربه شما همزمان این متن را می‌خواند و نگران است، می‌توانید به او بگویید که نگران نباشد؛ این نخ‌ها از دستگاه گوارش گربه ساخته نشده و نخواهد شد. استفاده از روده گربه برای ساخت نخ کات کوت به طور نظری ممکن است، اما ارزش آن نسبت به نخ‌هایی که از گاو و گوسفند حاصل می‌شود، بسیار کمتر است. روده گاو می‌تواند نخ بخیه‌ی کات کوتی تولید کند که طول آن به ۱۶۰ فوت (حدود ۵۰ متر) می‌رسد. که روده گربه شما در مقایسه با آن بسیار کوچک است. پس چرا این رشته کات کوت نامیده

می‌شود، در حالی که هیچ گربه‌ای در فرآیند تولید این رشته آسیب نمی‌بیند؟ بیایید ابتدا ببینیم که این نخ دقیقاً چیست. همانطور که گفتیم، در بیشتر مواقع برای تولید این نخ بخیه از روده گاو و گاهی اوقات از گوسفند، خوک و حتی اسب هم استفاده می‌شود. تولید نخ کات‌گوت از روده‌ی گاو، صنعت بزرگی است. هنگامی که گاوها برای گوشت کشتار می‌شوند، روده‌هایشان نگهداری شده و سپس فرآیند پردازش آنها آغاز می‌شود. بخشی که برای ساخت کات‌گوت مورد نیاز است، بیشتر از لایه‌های زیرمخاطی و خارجی است. این دو لایه حاوی کلاژن هستند. کلاژن در سراسر بدن پستانداران و برخی دیگر از مهره‌داران پیدا می‌شود. کلاژن احتمالاً هر جایی که بافت نرم نیاز به استحکام و انعطاف پذیری دارد، یافت می‌شود. به عنوان مثال پوست، قوی و انعطاف پذیر است. روده‌ها هم، زمانی که زیاد غذا می‌خوریم، باید قوی و انعطاف پذیر باشند تا بتوانند بدون شکستن کشیده شوند و پس از عبور به اندازه عادی بازگردند. کلاژن از الیاف قوی و انعطاف پذیر تشکیل شده است.

برای تولید ضخامت‌های مختلف از نخ برای استفاده‌های متفاوت روده‌ها در کشتارگاه‌ها به طول نصف، یک سوم یا یک چهارم شکافته می‌شوند. سپس در محلول‌ها و حلال‌های قوی قرار می‌گیرند که قابلیت حل کردن و شستن همه بافت به جز الیاف قوی کلاژن را دارد. پس از شستشوی این الیاف، آن را کشیده، چرخانده و تحت فشار خشک می‌کنند. آنچه باقی می‌ماند، رشته کات‌گوت است؛ که به نسبت وزنش، یکی از قوی‌ترین نخ‌ها است. در مقایسه، قوی‌تر از وزن مشابه از سیم فولادی است. به تفکیک نوع کاربرد، قطره‌های مختلفی از کات‌گوت تولید می‌شود. سه صنعت اصلی برای استفاده از کات‌گوت وجود دارد. اولین صنعت، پزشکی و جراحی است. البته بازار آن در کشورهای غربی، به دلیل جایگزین شدن با سایر مواد جذبی دچار تغییر شده است. اما بازارش در کشورهای در حال توسعه همچنان رونق دارد.

ورزش! به ویژه تنیس و دیگر ورزش‌های راکتی. برای این منظور، نیاز است این نخ‌ها ضخیم‌تر ساخته شوند. کات‌گوت ماده اولیه ساخت راکت است. این ماده طبیعی است، بنابراین به مرور زمان، تجزیه می‌شود. اما ترکیب کاملی از قدرت و کشسانی را ارائه می‌دهد. ورزش دیگری که از کات‌گوت در آن استفاده می‌شود تیراندازی با کمان است. کات‌گوت در این رشته ورزشی، حداقل از دوران مصر باستان به کار رفته است. و همانطور که می‌دانیم، مصریان واقعاً عاشق گربه‌های خود بودند. بنابراین به طور واضح از روده‌های گاو برای کمان‌های خود استفاده می‌کردند.

در نهایت، سومین کاربرد اصلی کات کوت برای ویولن است. کات کوت ماده اولیه اصلی زه‌های ویولن است. در حال حاضر، انواع دیگری از رشته‌ها نیز وجود دارد، اما هنوز می‌توانید کات کوت را در بسیاری از ارکسترهای حرفه‌ای، بر روی انواع مختلفی از سازهای زهی، از گیتار کلاسیک تا هارپ‌های پدالی بزرگی که روی شانه‌ی شما قرار می‌گیرند و صدای بهشتی ایجاد می‌کنند، پیدا کنید.

حال شما می‌دانید که اگر زخم وسیعی داشته‌اید که بخیه شده و در حال بازی تنیس یا تمرین تیراندازی هستید یا حتی اگر شما در حال نواختن ویولن، ویولا یا هارپ هستید، هیچ گربه‌ای آسیب ندیده است.

مطمئن هستیم که همچنان برایتان سوال است که: پس چرا به آن کت گات گفته می‌شود؟ بخش «گات» واضح است، زیرا که این نخ از روده ساخته شده است که خود کلمه‌ای قدیمی است و اما بخش «cat» که در واقع از «kytte» (با تلفظ «کیت») منشا گرفته است. حال سوالی پیش می‌آید «کیت چیست؟»

شکل ۱ نمای مختلف از یک «کیت» است. یک ویولن کوچک از دوران قرون وسطا. آنقدر کوچک بود که در پوکت (pokyte [قرن ۱۵]) نگهداری می‌شد که از poche قدیمی فرانسوی یا کیف مشتق شده است. هنرمندان در سفر می‌توانستند کیت خود را همراه داشته باشند، چند ترانه زنده بنوازند و سپس ساز خود را بدون نگرانی از آسیب‌پذیری و شکنندگی یک ویولن عادی به پوکت خود برگردانند. این سازها ترکیبی از یک کمان با موی اسب بود که بر روی روده

گاو کشیده می‌شد. کت گات (kytte gut) به این دلیل نامیده می‌شود زیرا از روده برای زه کشی کیت شما استفاده می‌شود. به همین سادگی است که حتی هیچ ارتباطی با گربه‌ها ندارد. بله، این داستان کات گوت است.

ویرایش: برخی از افراد معتقدند که catgut از «cattle gut» نشات گرفته است. اگرچه این نظر هم قابل قبول به نظر می‌رسد، اما یک ساز واقعی به نام «kytte» وجود داشت و آنچه که با آن رشته شده بود به عنوان «kyttegut» شناخته می‌شد. شما می‌توانید یکی از دو نظر را انتخاب کنید.

منبع:

<https://www.forbes.com/sites/quora/۲۶/۰۹/۲۰۱۸/what-is-catgut-really-made-from/?sh=۳۵۷۱f۵۳۴۷fce>

مقالات علمی

تسریع بهبود زخم با پروتئین شیر

ترجمه و تنظیم: فاطمه جلیلی شهری

دانشجوی دکتری عمومی دانشکده دامپزشکی دانشگاه فردوسی مشهد

براساس مطالعه‌ی جدید محققان دانشگاه لندن (UCL)، باندهای آغشته به کازئین (پروتئین طبیعی شیر گاو)، به طور قابل توجهی سرعت بهبود زخم در موش‌ها را افزایش می‌دهد.

مطالعه‌ای که اخیراً در Interface منتشر شد، اولین مطالعه‌ای است که فواید درمانی کازئین را در یک مدل حیوانی بررسی می‌کند. نتایج امیدوارکننده نشان می‌دهند که کازئین، به دلیل داشتن خواص ضد میکروبی، ارزان و فراوان بودن، پتانسیل جایگزینی با مواد گران قیمت مانند نقره، در پانسمان زخم را دارد.

کازئین، پروتئین شیر پستانداران، با ۸۰ درصد فراوانی در بین اجزای شیر، فراوان‌ترین جز شیر است. در دهه گذشته، علاقه به مطالعه در زمینه‌ی خواص ضد میکروبی، آنتی اکسیدانی و ضد التهابی کازئین و همچنین کاربرد آن به عنوان یک مکمل غذایی با پروتئین بالا افزایش یافته است.

در این مطالعه، محققان، کازئین خالص را با پلی کپرولاکتون (PCL) که یک پلی استر تجدیدپذیر است و معمولاً به عنوان ماده‌ی

سازنده‌ی بانداژ استفاده می‌شود، مخلوط کردند. برای این کار از تکنیکی که در سال ۲۰۱۳ در دانشگاه لندن با نام چرخش تحت فشار (pressurised gyration) توسعه یافت، استفاده کردند. این کار با روش‌های تولیدی گران‌تر مانند الکتروریسی امکان‌پذیر نبود.

موش‌ها با منافذ پوستی کوچک و یکسان به سه گروه تقسیم شدند. زخم‌های گروه اول با باندهای آغشته به کازئین، گروه دوم با باندهای پلی‌کپرولاکتون (PCL) و گروه سوم بدون باند درمان شدند. فرآیند التیام پس از ۳، ۷، ۱۰ و ۱۴ روز با عکس‌برداری و اندازه‌گیری زخم‌ها و همچنین با مشاهده زیر میکروسکوپ، بررسی شدند. محققان پس از بررسی زخم‌ها در روز ۱۴ دریافتند در گروه درمان شده با باندهای آغشته به کازئین ۲/۵٪ از زخم باقی‌ماند در حالی‌که این درصد در گروه بانداژ معمولی و گروه درمان نشده به ترتیب ۳۱.۱٪ و ۴۵.۶٪ بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها غیرسمی بودن و کمتر بودن سطح مولکول‌های مربوط به ایمنی در اطراف زخم‌های درمان شده با این باندها را تایید کرد.

نویسنده اول این مطالعه، دکتر Jubair Ahmed (مهندس مکانیک در دانشگاه لندن)، گفت: «مواد طبیعی دارای برخی خواص فوق‌العاده و ناشناخته هستند. ما می‌دانستیم که کازئین دارای فواید درمانی است و نتایج ما نشان می‌دهد که پتانسیل زیادی برای استفاده از آن در کاربردهای پزشکی مانند پانسمان زخم وجود دارد. برای اطمینان از ایمنی و موثر بودن پانسمان‌های کازئین در انسان، مطالعات و کارهای بیشتری لازم است اما یافته‌های اولیه امیدوارکننده هستند.»

با توجه به اینکه کازئین محصول زائد، حین گرفتن چربی شیر محسوب می‌شود، اگر برای درمان در انسان تایید شود، ماده نسبتاً ارزانی خواهد بود که می‌تواند در مقیاس زیاد تولید شود. با این حال، ترکیب شیمیایی و قدرت مواد طبیعی می‌تواند متفاوت باشد. سازگاری و درمان ایمن و موثر، مسئله‌ای است که در استفاده از کازئین در بالین وجود دارد.

نویسنده مسئول این مطالعه، پروفیسور Mohan Edirisinghe (مهندس مکانیک در دانشگاه لندن) گفت: «تمام تحقیقات تاکنون نشان می‌دهد که کازئین توانایی التیام زخم را دارد، کازئین دارای خواص ضد میکروبی و ضد التهابی است که ممکن است در التیام زخم نقش داشته باشد اما در حال حاضر جزئیات بیشتری نمی‌دانیم. گام بعدی قبل از انجام آزمایشات درمانگاهی روی انسان، دریافتن فعل و انفعالات بیولوژیکی است.» حامی مالی این مطالعه شورای تحقیقات علوم فنی و مهندسی برای تحقیق در مورد تولید محصول با تکنیک چرخش تحت فشار بود.

منبع:

<https://www.sciencedaily.com/releases/2023/07/20230726113024/07/2023.htm>

مقالات علمی

شناسایی سریع زخم‌های عفونی به کمک دستگاه جدید مبتنی بر گوشی هوشمند

ترجمه و تنظیم: ملیکا کسائی

دانشجوی دکتری عمومی دامپزشکی دانشگاه فردوسی مشهد

نویسنده‌ی مسئول این مطالعه که در *Frontiers in Medicine* منتشر شده است، می‌گوید: «مراقبت از زخم یکی از گران‌ترین و نادیده‌گرفته‌شده‌ترین تهدیدهای امروزی برای بیماران و سیستم کلی مراقبت‌های بهداشتی است. پزشکان به ابزارها و داده‌های بهتری نیاز دارند تا به بهترین نحو به بیمارانی که بی‌جهت رنج می‌برند، خدمت کنند.»

تاباندن نور بر روی جراحات

دانشمندان دستگاهی به نام Swift Ray ۱ ابداع کردند که می‌تواند به گوشی هوشمند و نرم‌افزار Swift Skin and Wound متصل شود. این دستگاه می‌تواند تصاویر پزشکی، تصاویر ترموگرافی مادون قرمز (که حرارت بدن را اندازه‌گیری می‌کند)، و تصاویر فلورسانس باکتریایی (که باکتری‌ها را با

شناسایی زخمی که در حال عفونی شدن است به دلیل مبهم بودن علائم و نشانه‌های درمانگاهی و زمان‌بر بودن و غیر قابل دسترس بودن روش‌های شناسایی باکتری، برای پزشکان بسیار دشوار است. بنابراین تشخیص نسبی و وابسته به تجربه‌ی پزشک است. اما اگر عفونت به سرعت درمان نشود، می‌تواند بهبودی را به تأخیر بیندازد و یا در بدن پخش شود و سلامت بیمار را در معرض خطر جدی قرار دهد. یک تیم بین‌المللی از دانشمندان و پزشکان فکر می‌کنند که راه حلی دارند: دستگاهی که با نصب برنامه، در تلفن هوشمند یا تبلت اجرا می‌شود و امکان تصویربرداری پیشرفته از زخم برای شناسایی عفونت را فراهم می‌کند.

Robert Fraser از دانشگاه Western، شرکت پزشکی Swift و

استفاده از نوربنفش نشان می‌دهد) بگیرد. هیچ یک از این تصاویر به تنهایی برای شناسایی عفونت کافی نیست. معاینه‌ی درمانگاهی دقت پایینی دارد، همانطور که ترموگرافی تنها تغییرات حرارتی ناشی از التهاب و عفونت را اندازه‌گیری می‌کند. فلورسانس باکتریایی فقط می‌تواند سطح زخم را که به طور طبیعی با باکتری آلوده است، بررسی کند. بنابراین روش‌های بیشتری برای تمایز بین آلودگی و زخم عفونی مورد نیاز است.

دکتر Jose Ramirez-Garcia Luna، نویسنده‌ی اول مطالعه که در مرکز بهداشت دانشگاه McGill است می‌گوید: تحقیقات نشان داده است که تصویربرداری باکتریایی به هدایت کار پزشکان برای برداشتن بافتی که قابلیت زنده ماندن ندارد، کمک می‌کند، اما به تنهایی نمی‌تواند عفونت را شناسایی کند. ترموگرافی اطلاعاتی را از تغییرات التهابی و گردش خونی که در زیر پوست اتفاق می‌افتد، ارائه می‌دهد.

دانشمندان به دنبال ترکیب این روش‌ها برای رسیدن به روشی بودند که نیازی به چندین دستگاه گران قیمت نداشته باشد. همچنین نقاط ضعف هر روش تصویربرداری را بپوشاند و بتواند معیاری عینی برای بهبود زخم ارائه دهد.

آن‌ها برای آزمایش دستگاه خود، ۶۶ بیمار دارای زخم را مورد بررسی قرار دادند. زخم‌های آن‌ها هیچ نشانه‌ای از گسترش بیشتر عفونت نشان نمی‌داد، حاوی جسم خارجی نبود و قبلاً با آنتی بیوتیک یا فاکتورهای رشد درمان نشده بود. روی زخم‌های بیماران قبل از تصویربرداری باز، تمیز و خشک شد و سپس طبق معمول درمان شد.

تصویری از سلامتی این تصاویر توسط محقق‌هایی که در فرآیند مراقبت از زخم حضور نداشت، بررسی شد. چهار الگو شناسایی شد.

غیر ملتهب: زخم‌هایی که ناحیه‌ی زخم از پوست سالم گرم‌تر نبود و فلورسانس باکتریایی وجود نداشت

ملتهب: زخم‌هایی که کمی گرم‌تر از پوست سالم بودند و فلورسانس باکتریایی نداشتند یا کمی فلورسانس باکتریایی داشتند

عفونی: زخم‌هایی که به طور قابل ملاحظه‌ای از پوست سالم گرم‌تر بودند، با یا بدون فلورسانس باکتریایی - هر دو به عنوان «عفونی» تعیین شدند، زیرا تمام پزشکانی که این زخم‌ها را بررسی کرده بودند، آن‌ها را عفونی می‌دانستند. از ۶۶ زخم، ۲۰ زخم غیرملتهب، ۲۶ زخم ملتهب و ۲۰ زخم عفونی در نظر گرفته شدند.

محققان تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های اصلی را انجام دادند و از الگوریتمی به نام خوشه‌بندی نزدیک‌ترین همسایه (nearest neighbor clustering) استفاده کردند تا ببینند آیا یک مدل یادگیری ماشینی می‌تواند این دسته بندی‌های مختلف زخم را به دقت شناسایی کند. آن‌ها دریافتند که این مدل می‌تواند با دقت کلی ۷۴٪ هر سه زخم را به خوبی شناسایی کند. هنگام تمایز بین زخم‌های عفونی و غیر عفونی، مدل به درستی، ۱۰۰٪ زخم‌های عفونی و ۹۱٪ زخم‌های غیر عفونی را شناسایی کرد.

ابزاری جدید

محققان خاطرنشان کردند که تصاویر همیشه باید با تشخیص پزشک همراه باشند. به عنوان مثال، زخمی که به اندازه کافی سرد است تا به عنوان غیرملتهب طبقه بندی شود، ممکن است خون‌رسانی محدودی داشته باشد و این مسئله بهبودی را به خطر بیندازد. اما از آن جا که Swift Ray ۱ همراه با نرم افزار Swift Skin and Wound به پزشکان اجازه می‌دهد تا روش‌های متعددی را برای شناسایی عفونت ترکیب کنند، ابزارهای در دسترس آن‌ها را بدون نیاز به استفاده از چندین دستگاه گران قیمت افزایش می‌دهد. این نرم افزار در آینده می‌تواند امکان تشخیص سریع و دقیق را برای هر بیمار مجروح فراهم کند و ارزیابی‌های موثرتر پزشکی از راه دور را امکان پذیر سازد.

Fraser هشدار داد: «این یک مطالعه آزمایشی بود و مطالعات بعدی برنامه‌ریزی شده است. در آینده، جمعیت‌های بیمار با انواع زخم‌های بیشتر برای اعتبارسنجی در بین جمعیت‌ها مورد نیاز است.»

<https://www.news-medical.net/news/20230825/New-smartphone-based-device-can-quickly-identify-infected-wounds.aspx>

آیا مدل‌های هوش مصنوعی از نظر زیست‌شناسی قابل قبول اند؟

ترجمه و تنظیم: شبناز مختارنظیف | DVM.

مدل‌های یادگیری ماشین (Machine-learning models) به دلیل الهام گرفتن از نورون‌های مغز انسان در پردازش اطلاعات، شبکه‌های عصبی مصنوعی نامیده می‌شوند که می‌توانند برای تکمیل انواع وظایف آموزش داده شوند. حدود شش سال پیش، دانشمندان نوع جدید و قدرتمندتری از مدل‌های شبکه عصبی را کشف کردند که به عنوان مبدل (Transformer) شناخته می‌شود. این مدل‌ها می‌توانند به عملکردهای بی‌سابقه‌ای مانند ایجاد متن از منابع گوناگون با دقتی نزدیک به انسان دست یابند. زیربنای سیستم‌های هوش مصنوعی مانند ChatGPT و Brad یک مبدل است. مبدل‌ها در عین کارآمد بودن پر رمز و راز هستند و برخلاف

دیگر مدل‌های شبکه‌ای الهام گرفته از مغز، چگونگی ساخت آن‌ها با استفاده از اجزای زیستی واضح نیست.

دانشمندان لابراتوار هوش مصنوعی دانشگاه MIT (Massachusetts Institute of Technology)، آزمایشگاه هوش مصنوعی واتسون (MIT-IBM Watson AI Lab) و دانشکده پزشکی هاروارد، فرضیه‌ای مبنی بر چگونگی ساخت یک مبدل با استفاده از عناصر زیستی در مغز را ارائه دادند. براساس این نظریه، یک شبکه‌ی زیستی از نورون‌ها و سایر سلول‌های مغزی به نام استروسیت (Astrocyte) تشکیل شده است که مانند یک مبدل می‌تواند همان محاسبات مرکزی را انجام دهد.

تحقیقات اخیر نشان داده است که استروسیت‌ها، سلول‌های غیرعصبی که در مغز فراوان هستند، با نورون‌ها ارتباط برقرار کرده و در برخی فرآیندهای فیزیولوژیکی مانند تنظیم جریان خون نقش دارند. اما دانشمندان هنوز درک روشنی از چگونگی انجام محاسبات توسط این سلول‌ها ندارند.

در این مطالعه که به تازگی (نیمه اول آگوست ۲۰۲۳) در قالب دسترسی آزاد در مجموعه مقالات آکادمی ملی علوم (Proceeding of National Academy of Science) منتشر شد، محققان نقش استروسیت‌ها در مغز را از منظر محاسباتی بررسی کردند و یک مدل ریاضی ساختند که نشان می‌دهد چگونه می‌توان از محاسبات انجام شده در نورون‌ها برای ساخت یک مبدل زیستی قابل قبول استفاده کرد.

فرضیه آن‌ها دیدگاه‌های جدیدی را ایجاد می‌کند که می‌تواند جرقه‌ای در تحقیقات آینده علم عصب‌شناسی در ارتباط با نحوه عملکرد مغز باشد. همزمان، می‌تواند به محققان یادگیری ماشینی (Machine-learning researchers) کمک کند تا توضیح دهند چرا مبدل‌ها در انجام مجموعه‌ای از وظایف پیچیده بسیار موفق هستند.

Dmitry Krotov، یکی از محققان آزمایشگاه هوش مصنوعی MIT-IBM Watson و نویسنده مسئول این مقاله می‌گوید: «مغز به مراتب از بهترین شبکه‌های عصبی که ما ایجاد کردیم برتر است، اما ما واقعا نمی‌دانیم مغز چگونه کار می‌کند. از نظر علمی تفکر درباره‌ی ارتباط بین سخت افزارهای زیستی و هوش مصنوعی در مقیاس بزرگ بسیار ارزشمند است و این عصب شناسی برای هوش مصنوعی و هوش مصنوعی برای عصب شناسی است.»

در کنار Krotov در این مقاله، نویسنده اصلی، Leo Kozachkov، دانشجوی فوق دکتری در دپارتمان علوم مغز و ادراک MIT و Ksenia V. Kastanenko استادیار عصب شناسی دانشکده پزشکی هاروارد و دستیار تحقیقات در مرکز عمومی تحقیقات ماساچوست (Massachusetts General Research Institute) قرار دارند.

یک فرآیند زیستی غیرممکن، ممکن می‌شود. مبدل‌ها متفاوت از دیگر شبکه‌های عصبی عمل می‌کنند. بطور مثال، یک شبکه عصبی تکراری که برای پردازش زبان طبیعی آموزش داده شده است، هر کلمه‌ی درون جمله را با وضعیت داخلی که توسط کلمه قبلی تعیین شده است مقایسه می‌کند. از سوی دیگر، یک مبدل تمام کلمات جمله را همزمان با هم برای ایجاد پیش-بینی مناسب مقایسه می‌کند، فرآیندی که توجه به خود (self-attention) نام دارد. Krotov توضیح می‌دهد که برای اینکه توجه به خود کار کند، مبدل باید تمامی کلمات را به شکلی در حافظه خود نگه دارد. اما این امر از نظر زیستی به دلیل نحوه ارتباط رشته‌های عصبی غیرممکن به نظر می‌رسد.

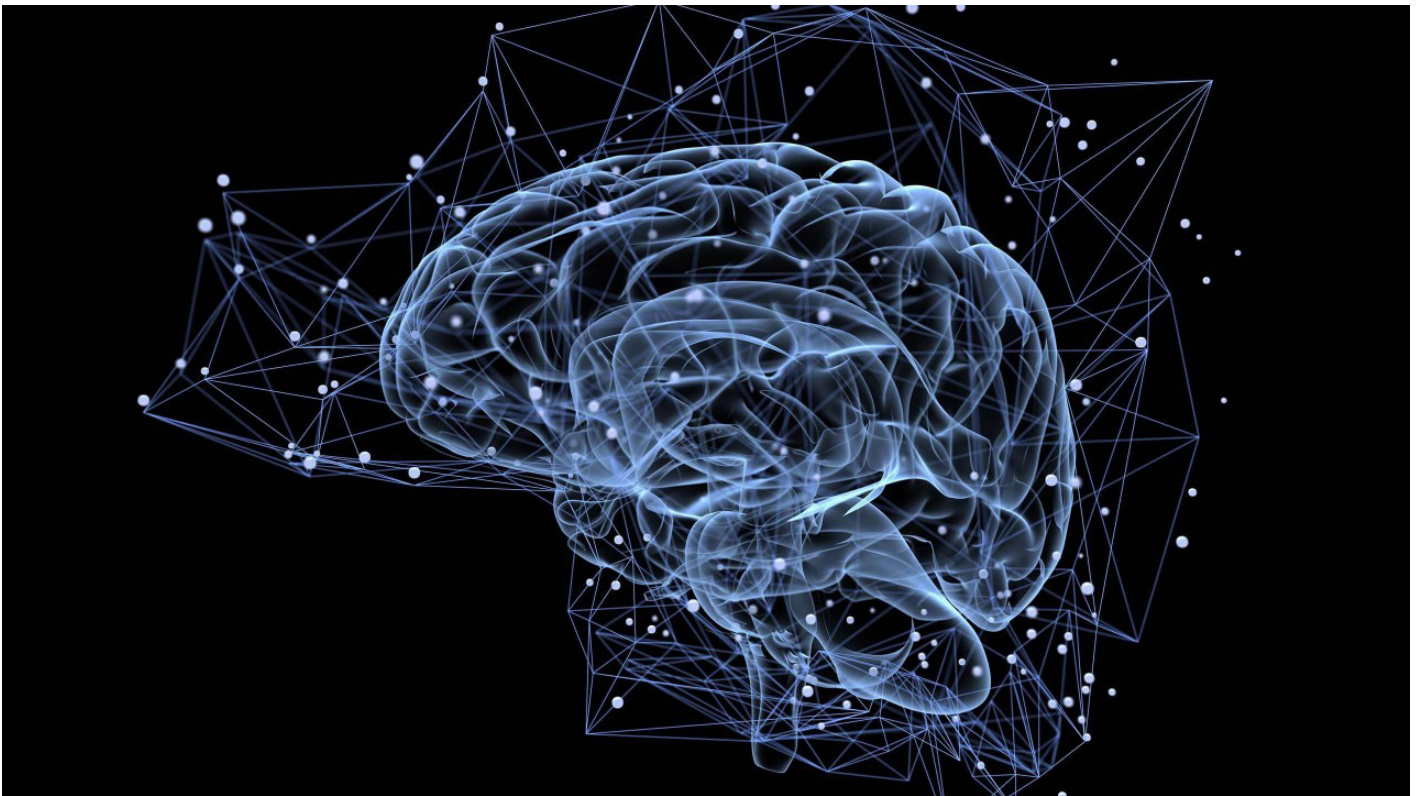
با این حال، چند سال پیش دانشمندان نوع نسبتا متفاوتی از مدل یادگیری ماشینی را مطالعه کردند (که تحت عنوان حافظه مرتبط با تراکم بالا، Dense Associated Memory شناخته می‌شود). آن‌ها دریافتند در صورتی که ارتباط بین حداقل ۳ رشته عصبی برقرار باشد مکانیسم توجه به خود می‌تواند در مغز نیز رخ دهد. Kozachkov می‌گوید: عدد سه بطور ناگهانی به ذهن من رسید

تنها به این دلیل که عصب شناسان اعتقاد دارند که این سلول‌ها که استروسیت نامیده می‌شوند، و سلول عصبی نیستند، یک ارتباط سه طرفه با اعصاب را شکل می‌دهند که سیناپس یا پیام عصبی سه جانبه خوانده می‌شود. وقتی دو عصب با یکدیگر مرتبط می‌شوند، رشته عصبی پیش سیناپسی مواد شیمیایی که انتقال دهنده‌های عصبی نام دارند را می‌فرستند تا از سیناپس رد شده و آن را به عصب پس سیناپسی متصل کند. گاهی اوقات یک استروسیت نیز به اعصاب متصل می‌شود و با پیچیدن یک شاخک بلند و نازک به دور پیام عصبی یک پیام عصبی سه جانبه ایجاد می‌کند. یک استروسیت می‌تواند میلیون‌ها پیام عصبی سه جانبه ایجاد کند.

Krotov می‌گوید: استروسیت برخی انتقال دهنده‌های عصبی که از محل اتصال سیناپس عبور می‌کنند را جمع‌آوری می‌کند. در برخی مواقع، استروسیت است که به رشته‌های عصبی پیام می‌فرستد. از آنجایی که استروسیت‌ها عملکرد طولانی تری در مقایسه با رشته‌های عصبی دارند (به این صورت که پیام عصبی را با افزایش آهسته پاسبخ کلسیمی خود و سپس کاهش آن ایجاد می‌کنند) این سلول‌ها می‌توانند اطلاعاتی که از اعصاب به آنها منتقل می‌شود را نگه داشته و یکپارچه کنند. به این صورت، استروسیت‌ها می‌توانند به عنوان نوعی بافر حافظه عمل کنند. او همچنین اضافه می‌کند که: اگر شما از این زاویه به استروسیت‌ها نگاه کنید، این سلول‌ها دقیقا فرم طبیعی محاسباتی هستند که ما برای اجرای عملیات توجه داخل مبدل‌ها نیاز داریم.

ساخت شبکه عصبی-استروسیتی

با این دیدگاه، محققان فرضیه خود را این گونه شکل دادند که استروسیت‌ها می‌توانند در نحوه محاسبات توسط مبدل‌ها نقش داشته باشند. سپس آن‌ها مدل ریاضی‌ای را برای شبکه عصبی-استروسیتی پیشنهاد دادند که مشابه مبدل‌ها کار می‌کند. آنها هسته محاسباتی که مشابه مبدل بود را جدا کرده و یک مدل ساده بیوفیزیکی از آنچه استروسیت‌ها و اعصاب در هنگام ارتباط در مغز انجام می‌دهند را براساس بررسی‌های عمیق در مقالات و راهنمایی‌های همکاران عصب شناسان،

ایجاد کردند.

سپس این دو مدل را به روش های مشخصی ادغام کردند تا به معادله شبکه عصبی-استروسیتی که فرآیند توجه به خود را توضیح می دهد، رسیدند. Kozachkov در این باره می گوید: گاهی اوقات آنچه ما می خواهیم اتفاق بیافتد قابل اجرا نیست. بنابراین ما باید به راه حل های دیگر فکر می کردیم. در این مقاله، مواردی با تقریب نسبتاً دقیق از ساختار مبدل وجود دارد تا بتوان آن را با روش های قابل قبول زیستی مطابقت داد.

این محققان، از طریق تجزیه و تحقیق خود نشان دادند که شبکه بیوفیزیکی عصبی-استروسیتی شان از نظر تئوری با مبدل مطابق است. به علاوه، آن ها با استفاده از تصاویر و متون در مدل های مبدل توانستند به شبیه سازی های عددی آن ها برسند که پاسخ آن را با پاسخ های شبکه عصبی-استروسیتی که شبیه سازی شده بود مقایسه کردند. هر دو روش پاسخ مشابهی به درخواست ها داشتند که این مدل نظری را تایید می کند.

گام بعدی برای محققان، عملی کردن این نظریه است. آن ها امیدوارند که پیش بینی مدلشان را با آنچه در آزمایشات زیستی مشاهده می شود مقایسه کنند و از این دانش در جهت اصلاح و شاید رد این نظریه استفاده کنند. بعلاوه یک استفاده از این مطالعه این است که شاید استروسیت ها در حافظه بلند مدت ما دخیل باشند چرا که این شبکه به ذخیره اطلاعات برای عمل در آینده نیاز دارد مطالعات بیشتر می تواند این ایده را بیشتر مورد بررسی قرار دهد.

Kozachkov همچنین می گوید: به دلایل زیادی استروسیت ها برای درک و بروز رفتارهای مختلف مهم هستند و نوع فعالیت آنها با سایر سلول های عصبی کاملاً متفاوت است. امید من برای این مقاله، این است که بتواند به عنوان کانالیزوری در مجموعه تحقیقات علوم اعصاب محاسباتی برای سلول های گلیال مخصوصاً استروسیت ها عمل کند. بخشی از این مطالعات توسط بنیاد خیریه BrightFocus و سازمان ملی سلامت (National Institute of health) حمایت شده است.

منبع:

[https://www.sciencedaily.com/releases/23081511142/08/2023.htm](https://www.sciencedaily.com/releases/2023/08/23/20230823081511142/08/2023.htm)

با هم بدانیم

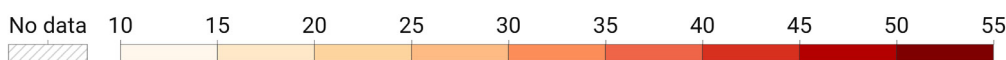
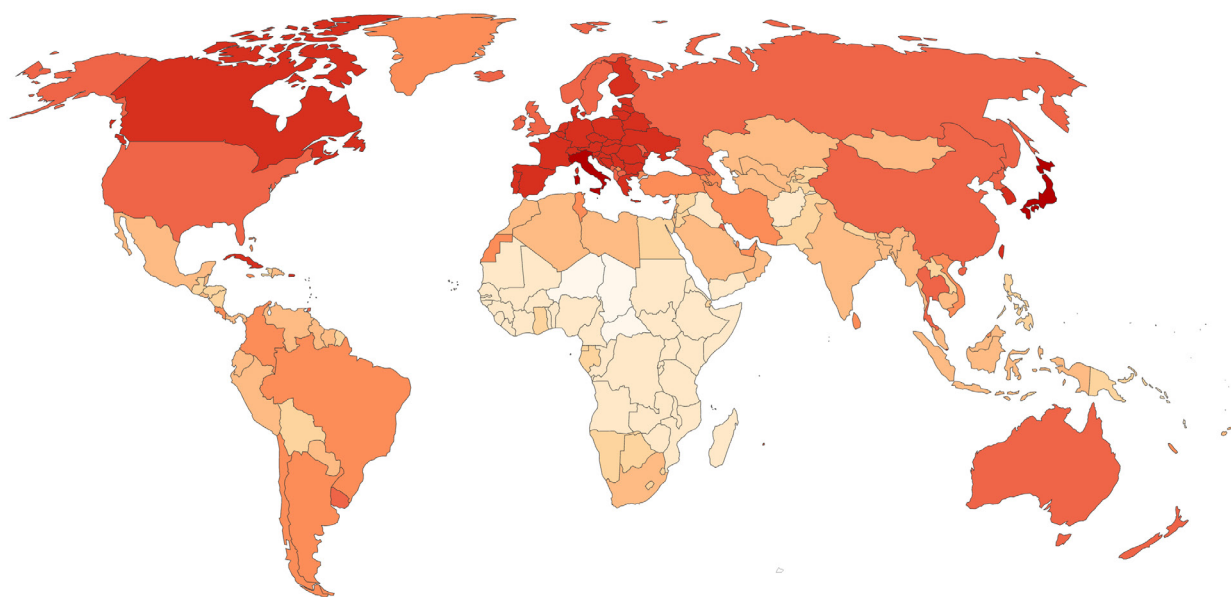
ترجمه و تنظیم: مرضیه فائزی | DVM.

در با هم بدانیم این ماه با هم میانه‌ی جمعیت را در کشورهای مختلف جهان مورد بررسی قرار می‌دهیم. سن میانه‌ی جمعیت به سنی گفته می‌شود که نیمی از جمعیت از آن سن بزرگتر و نیمی دیگر کوچکتر هستند. در سال ۲۰۲۱ میانه‌ی جمعیت جهان ۳۰ سال گزارش شده است. همان‌طور که در نقشه مشاهده می‌کنید، میانه‌ی جمعیت در عمده‌ی کشورهای نیم کره‌ی شمالی و استرالیا از ۳۰ سال بالاتر است. این در حالی است که در کشورهای آفریقایی این میانه از میانه‌ی جمعیت جهان کمتر است و در مجموع این کشورها جوان‌تر هستند. میانه‌ی جمعیت ایران در سال ۲۰۲۱ معادل با ۳۱.۹ سال گزارش شده که از میانه‌ی جهانی بیشتر است. میانه‌ی جمعیت در سه کشور چاد، جمهوری آفریقای مرکزی و نیجر بین ۱۰ تا ۱۵ سال است. مسن‌ترین کشورها ژاپن و ایتالیا با میانه‌ی سنی حدود ۴۸ و ۴۶ سال هستند.

Median age, 2021

The median age divides the population into two parts of equal size; that is, there are as many people with ages above the median age as there are with ages below.

Our World
in Data

Source: United Nations, World Population Prospects (2022)

OurWorldInData.org/age-structure • CC BY

Note: 1950 to 2021 show historical estimates. From 2022 the UN projections (medium variant) are shown.

منبع:

<https://ourworldindata.org/grapher/renewable-share-energy>

عکاس: مهشید رجبی

مدد
شده
مادی
بدبد
مرحبا ای

